

their social danger. As a result, there is a need to compensate for the lack of disclosure of issues related to the interpretation of involvement in the crime, the criminalization of a number of relevant acts and their qualification, by considering them through the prism of secondary criminal activity. It should be noted that the concept of secondary criminal activity does not coincide with the concept of involvement in a crime, but it is the theory of involvement that underlies the division of crimes into primary and secondary.

Money laundering is one of the most dangerous crimes of our time, as it has a negative impact on the national economy and can undermine its stability. The most negative consequence is that legalized proceeds become the basis for further criminal activity

Key words: secondary criminal activity, secondary crime, concept of secondary crime, predicate crime, legalization of income.

Петровська І.І.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

УДК 342

Актуальність теми дослідження. Економічна ситуація в Україні протягом останніх років може бути охарактеризована як складна, пов'язано це, зокрема, з операцією об'єднаних сил на сході, дипломатичними прорахунками на міжнародній арені та зменшенням інвестицій тощо. Тому нагальними є пошук шляхів підвищення економічного зростання. Одними з специфічних сформованих у сучасній економіці заходів економічного розвитку територій є функціонування спеціальних вільних економічних зон (офшорів). Загалом, сучасні тенденції економічного розвитку не можуть обійтись без державного регулювання. Це стосується і вільних економічних зон всіх видів. Враховуючи тенденцію глобалізації економічної діяльності й особливості економіки країни, кожна з сучасних держав має розробляти свою політику регіонального розвитку. Тому дослідження вільних економічних зон є актуальним та покликане проаналізувати можливості вирішення проблем регіонального розвитку через функціонування вільних

економічних зон, їх переваги, недоліки та сучасні тенденції державної політики у цій сфері.

Теоретико-правову основу наукової статті складають праці таких вчених як Алексєєва С.С., Беляневич О.А., Вінник О.М., Задихайла Д.В., Зельдіної О.Р., Каркачевої А.В., Кібенко О.Р., Крупи Л.В., Лаптева В.В., Малька А.В., Мамутова В.К., Олійник О.М., Пронської Г.В., Сімсон О.Е., Хахуліна В.В., Швидак Н.Г., Шишки Р.Б., Щербини В.С., Цуканова О.В. та ін. Використані також дослідження українських та зарубіжних економістів, зокрема Василенко В.Н., Пили В.І., Чмир О.С., Макогона Ю.В., Сіваченко І.Ю., Кухарської Н.О., Левицького М.А.

Метою даної статті є здійснення теоретико-правової характеристики поняття та призначення вільних економічних зон (надалі - ВЕЗ). Завданнями дослідження є: визначити значення ВЕЗ для розвитку економіки регіонів та країни в цілому та правове регулювання їх функціонування; проаналізувати мету діяльності й призначення вільних економічних зон.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до українського законодавства, вільна економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. Законодавством задекларовано, що на території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб [1]

Метою створення спеціальних (вільних) економічних зон є:

- 1) залучення іноземних інвестицій та сприяння їм;
- 2) активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для: нарощування експорту товарів і послуг; поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг; залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання; розвитку інфраструктури ринку; поліпшення використання природних і трудових ресурсів; прискорення соціально-економічного розвитку України.

У країнах, що розвиваються, головними функціями, які повинні виконувати вільні економічні зони, є:

- забезпечення економічного зростання країни;
- досягнення нового, більш високого рівня індустріалізації економіки;
- інтегрованість країни у світове господарство, міжнародну торгівлю чи зміну її місця в них з урахуванням досягнутої трансформації в окремих її галузях чи в економіці загалом [2, с.249]

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України станом на січень 2020 року в нашій державі функціонувало 11 ВЕЗ (більшість з них припиняє свою діяльність у 2020 році): Азов, Донецьк, Закарпаття, Інтерпорт Ковель, Курорттополіс Трускавець, Миколаїв, Порто-франко, Порт Крим, Рені, Славутич, Яворів; та 9 територій пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності в: Автономній Республіці Крим, Волинській області, Донецькій області, Закарпатській області, Житомирській області, Луганській області, Чернігівській області, м. Харків, м. Шостка Сумської області [3].

Державна регіональна політика України може бути визначена як система заходів, цілей, засобів, узгоджених дій публічної влади для забезпечення високого рівня життя людей на території нашої держави із врахуванням історичних, природних, економічних, екологічних, демографічних, географічних й інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності та має сприяти розвитку макро- та мікрорегіонів [4]. Крім того, законодавством України визначено серед засад внутрішньої політики щодо стимулювання розвитку регіонів гармонізацію місцевих, регіональних та загальнодержавних інтересів; розвиток економічної самостійності регіонів та сфери послуг; зміцнення управління на місцях (зокрема через ефективну децентралізацію); підготовка якісного керівного персоналу (кадрів); стимулювання інвестицій тощо [5]. Серед правових засобів стимулювання економіки варто виділити основи державної регіональної політики, закони про Державний бюджет України, загальнодержавні програми, інші закони та акти законодавства, програми економічного й соціаль-

ного розвитку Автономної Республіки Крим (АРК), областей, міст Києва і Севастополя, місцеві бюджети.

У міжнародній економіці зазначено, що офшорні (англ. «offshore» — «поза берегом», «поза межами») юрисдикції розташовані по всьому світу, часто їх статус зводиться до того, що виведений туди бізнес дистанційований від української влади, а податкові витрати зведені до мінімуму [6]. Хоча вільні економічні зони розглядають здебільшого як інновацію, проте вони не є новими, зокрема через те, що фактично методи їх діяльності використовували ще в Гібралтарі та Сінгапурі у 1704 та 1819 рр. відповідно. ВЕЗ зазвичай визначаються як географічно обмежені території, якими керує один орган, пропонуючи певні стимули (як правило, безмитний ввіз та впорядковані митні процедури) для підприємств, які фізично знаходяться в межах зони [7, с.2]. Поширення ВЕЗ набули у 1980-х роках, особливо з появою нових програм у країнах Східної та Центральної Європи, Співдружності Незалежних Держав (СНД), а також на Близькому Сході та Північній Африці. Поширеною така зональна діяльність все ще залишається у 10 основних країнах-експортерах на міжнародному рівні. Ці зони зосереджені в Азії та Тихому океані (переважно в Китаї), Латинській Америці, Центральній та Східній Європі та Центральній Азії [7, с.2]. Також історія ВЕЗ пов'язана з портами вільної торгівлі (порто-франко). З італійської «porto franco», буквально перекладається як вільний порт та може бути визначений як особливий безмитний правовий режим, який встановлюється для окремих портів та прилеглих до них територій. Такий режим передбачає вільне безмитне ввезення й вивезення іноземних товарів, їх промислову переробку в зоні порту. Наприклад, в історії України, в період з 1819 по 1858 роки режим порто-франко існував у Одесі. Відповідно до царського маніфесту від 16(28).04.1817 року на території порто-франко дозволялося вільне, тобто без митного огляду та без пред'явлення декларації, безмитне ввезення іноземних товарів. Вивезення іноземних товарів з цієї зони всередину країни допускалося тільки через застави за правилами російського митного тарифу й зі сплатою мита на загальних підставах. Також, іноземні товари, що надходили в порто-франко та

ввезення яких у Росію заборонялося, могли бути пропущені через кордон цієї економічної зони транзитом для наступного вивезення за кордон. Експорт російських товарів провадився відповідно до існуючих митних правил [8]. А першим порто-франко у світі вважається порт на острові Делос, у 166 р.до н.е. [9].

Звичайно, що панування товарних відносин та природна спеціалізація окремих країн на виробництві різних видів товарів, прикордонне співробітництво у середні віки сприяли розвитку міжнародної торгівлі та встановленні митного контролю, а будь-яка заборона спричиняє прагнення до її скасування чи пом'якшення, так і виникли зовнішньоторговельні зони (порто-франко). За сучасних умов функціонування ВЕЗ також має як позитивні так і негативні чинники.

Відповідні юрисдикції (офшори/ВЕЗ) часто визнаються міжнародними організаціями/окремими державами такими, що не відповідають визначеним ними критеріям прозорого оподаткування, протидії відмивання грошей, фінансування тероризму і навіть становлять загрозу міжнародній фінансовій системі [6]. Це закладає відповідні ризики співробітництва з суб'єктами зазначених юрисдикцій, а іноді й із пов'язаними з ними особами та їх контрагентами. В основному через національні та міжнародну обмежувальні політики, які можуть застосовуватись до таких суб'єктів та/або їх партнерів. З цією метою в Європейському Союзі (ЄС) формуються «чорний» та «сірий» переліки (списки) офшорів. Загальна мета формування списків Європейського Союзу полягає у покращенні належного податкового врегулювання у всьому світі та забезпечення того, щоб міжнародні партнери дотримувалися стандартів ЄС з сфери оподаткування та здійснення заходів фінансової безпеки. Критерії переліків узгоджені державами-членами ЄС у 2016 році:

- до «чорного» списку увійшли країни, що не вжили достатніх заходів для зміни законодавства щодо ухилення від сплати податків на прохання ЄС;

- у «сірий» список входять країни, які ще не відповідають вимогам ЄС, проте показали, що готові змінитися та дотримуватися податкової прозорості й чесності [6].

Загалом, на основі аналізу визначень ВЕЗ, які наявні у правових актах можна виділити такі їх ознаки: (1) це законодавчо визначена частина території держави; (2) у межах цієї території впроваджується спеціальний режим діяльності суб'єктів; (3) такий режим запроваджується за спеціальним законом та на певний строк; (4) ВЕЗ використовуються окремими суб'єктами господарювання; (5) у цих зонах створюються спеціальні органи управління/адміністрування; (6) метою їх створення є залучення інвестицій та досягнення економічних, соціальних, науково-технічних, інфраструктурних завдань. Буткевич О.В. визначає ВЕЗ як законодавчо визначену частину державної території, на якій, з метою залучення інвестицій, та задля досягнення законодавчо встановлених економічних, соціальних, науково-технічних завдань спеціальним законом на певний строк для певних суб'єктів установлюється спеціальний пільговий правовий режим господарської діяльності й створюються спеціальні органи управління [10, с. 8]. Також, спеціальний правовий режим господарської діяльності у ВЕЗ можна охарактеризувати як установлений законом України на конкретний строк/термін порядок регулювання господарських відносин на території економічної зони для залучення інвестицій та досягнення економічних, соціальних й інших завдань, що відрізняється від загального режиму пільговою спрямованістю. Щодо ознаки суб'єктів, то у вільних економічних зонах державна реєстрація таких осіб доповнюється ще і реєстрацією їх як суб'єктів ВЕЗ. Адміністрування даної процедури включає таку послідовність дій як затвердження інвестиційного проекту, укладання договору на його реалізацію і, відповідно, реєстрація як суб'єкта певної економічної зони [10, с. 10].

Бек Б.Ю. виділяє такі ознаки ВЕЗ: (1) це частина території держави з чітко визначеними адміністративно-географічними кордонами, де встановлено спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування й дії законодавства України; (2) це спеціальний режим економічної діяльності, що полягає в наданні пільгових митних, податкових, валютно-фінансових та інших умов господарської діяльності суб'єктам на території вільної економічної зони; (3) ВЕЗ створюються з певною ме-

тою для виконання конкретних завдань; (4) функціонує протягом встановленого строку та у чітко визначеному законом порядку; (5) створення конкретних ВЕЗ регламентується окремим законом [11, с.7].

Собакарь А.О. визначає спеціальну (вільну) економічну зону як невід'ємну частину національної території держави, відведену для заснування особливого (спеціального) правового режиму діяльності її суб'єктів зі статусом, відмінним від національного правового та економічного простору, яка має власне зональне законодавство і спеціально утворювану систему органів управління [12, с.9].

Для характеристики поняття вільних/спеціальних економічних зон варто звернутись і до законодавчого визначення у Господарському кодексі України [13], в статті 401, вона характеризується як частина території України, де встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування й дії українського законодавства. Фактично поняття те ж саме, що і у Законі «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [1]. Для порівняння, за законодавством Польщі, спеціальні економічні зони (синонім ВЕЗ) - це адміністративні частини території країни, де господарська діяльність може здійснюватися на пільгових умовах, визначених Законом про спеціальні економічні зони [14]. В 2020 році в Польщі функціонує 14 спеціальних економічних зон. Кожна з них складається з декількох підзон, які розташовані в різних місцях, не обов'язково поруч один з одним. Щодо стосується пандемії COVID-19, парламент планує ухвалити Закон про субсидування процентних ставок за банківські позики, надані для забезпечення фінансової ліквідності підприємцям, які постраждали від наслідків COVID-19, та про внесення змін до деяких інших актів - названий Антикризисовим щитом. Цілями спеціальних економічних зон є у Польщі є:

- пришвидшити економічний розвиток регіонів;
- управління постіндустріальною власністю та інфраструктурою;
- створення нових робочих місць;

- залучення іноземних інвесторів до Польщі [14].

Основною перевагою інвестування в особливу економічну зону є можливість отримання податкової пільги, що складається із звільнення від податку на прибуток підприємств. В даний час (2020 р.) Ставка податкового збору в Польщі становить 19%. Максимальне звільнення від податку на прибуток пов'язане із величиною державної допомоги, що надається окремому інвестору для інвестиційного проекту, що здійснюється в зоні. Ця величина залежить від місця інвестування, розміру підприємства та суми інвестиційних витрат. Для великих підприємств вона складається з 30-50% допустимих витрат. Для середніх підприємств вона становить від 40 до 60% допустимих витрат. Значення для малих підприємств становить від 50 до 70% допустимих витрат [14]. Законодавче закріплення пільг з оподаткування та інвестиційної програми сприяють розвитку ВЕЗ Польщі. За підсумками функціонування ВЕЗ світу в 2019 році, проведеними fDi Magazine (Financial Times group) за аналізом економічних показників: інвестицій, персоналу, інфраструктури, виробничих потужностей, можливостей подальшого розвитку тощо ВЕЗ Катовіце та Лодзь визнано одними з найбільш привабливих зон у світі (2-а та 8-ма позиції відповідно) [15]. Серед недоліків ВЕЗ можна визначити нестабільність робочих місць та залучення «дешевої робочої сили», що викликає спротив профспілок. Також держава повинна продумати інвестиційну політику і зберігати пільги, щоб утримати інвесторів [14]. Також, діяльність ВЕЗ Польщі не набагато зменшила диспропорції у регіональному розвитку країни, оскільки регіони, які в цілому є сильно привабливими залучають багато іноземних інвестицій.

Висновки. Отже, вільна економічна зона є частиною території країни, на якій функціонує особливий правовий режим економічної діяльності відповідно до спеціального законодавства. На території ВЕЗ запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб. Загалом, при зростанні обсягів виробництва у ВЕЗ зростає ВВП, створюються нові робочі місця та збільшується зайнятість, результатом чого є

ріст доходів населення та надходжень податків до бюджету. У сукупності прискорюються темпи економічного розвитку конкретної країни.

Також, метою створення ВЕЗ є активізація інвестиційної діяльності та залучення іноземних технологій, валютних ресурсів, організація виробництва з використанням сучасного науково-технічного прогресу, розвиток експортного потенціалу, створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури, що має прискорити соціально-економічний розвиток певного регіону чи території держави.

Щодо міжнародних стандартів, то на цьому рівні аналізу функціонування вільних економічних зон приділяють особливу увагу. У ЄС розроблено сірий та чорний списки офшорів на основі відповідності їх діяльності фінансовим стандартам. Конкретних санкцій стосовно країн та їх резидентів чи конкретних рішень ЄС не ухвалено, проте потрапляння в «чорний» список ВЕЗ саме по собі спричиняє репутаційні ризики.

Окремі держави-члени ЄС та інші держави можуть встановлювати власну політику для ВЕЗ та їх суб'єктів з метою розвитку своєї економіки.

1. *Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13.10.1992 зі змінами.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2673-12>
2. *Матвієнко А. Вільні економічні зони як фактор забезпечення економічного зростання країн, що розвиваються. Економічний аналіз. 2012 рік. Випуск 10. Частина 4. С.249-252*
3. *Перелік СЕЗ та ТПР. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Офіційний веб-сайт.* URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=65af61ae-d9d8-48fcb1f0-a8ee8094994b&title=PerelikSezTaTrp>
4. *Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5.02.2015р. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
5. *Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1.07.2010р (редакція 8.07.2018р.).* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

6. *Перелік офшорних зон. Сайт You Control. URL: <https://youcontrol.com.ua/offshore/>*
7. *Special economic zones: performance, lessons learned and implications for zone development. The Multi Donor Investment Climate Advisory Services of the World Bank Group (FIAS), 2008. 73p. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/343901468330977533/pdf/458690WP0Box331s0April200801PUBLIC1.pdf>*
8. *Порто-франко. Юридична енциклопедія : У 6 т./ ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4: 720 с.*
9. *Чмир О. С. Навчальна програма дисципліни «Вільні економічні зони» (для бакалаврів). К.: МАУП, 2003. 20 с. URL: http://library.iapm.edu.ua/metod_disc/pdf/1326-vilni_el_zony.pdf*
10. *Буткевич О.В. Правове регулювання господарської діяльності у спеціальних (вільних) економічних зонах України. Автореферат дисертації канд. юрид. наук 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. Київ. КНУ ім. Тараса Шевченка. 2004. 21 с.*
11. *Бек Ю.Б. Правове регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах України (на матеріалах СЕЗ «Яворів»). Автореферат дисертації канд. юрид. наук 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса. 2005. 22с.*
12. *Собакарь А.О. Організаційно-правові основи утворення і функціонування спеціальних економічних зон в Україні. Автореферат дисертації канд. юрид. наук 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право. Ірпінь, 2002. 26с.*
13. *Господарський кодекс України від 16.01.2003 року зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>*
14. *Special Economic Zone SEZ. European Monitoring Centre on Change (EMCC). URL: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/emcc/erm/support-instrument/special-economic-zones-sez>*
15. *Naomi Davies. fDI's Global Free Zones of the Year 2019. fDIIntelligence. October 14, 2019. URL: <https://www.fdiintelligence.com/article/75879>*

Петровська І.І. Теоретико-правова характеристика поняття та призначення вільних економічних зон

У статті аналізуються законодавчі та наукові підходи до змісту поняття вільні (спеціальні) економічні зони. Вільна економічна зона є частиною території країни, на якій функціонує спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території ВЕЗ запрова-

джуються спеціальні митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності резидентів та нерезидентів.

Функціонування ВЕЗ має свої переваги та проблеми, проте здебільшого вони сприяють залученню інвестицій та створенню робочих місць, приросту ВВП регіону і країни, в якій створені.

Ключові слова: вільна економічна зона, спеціальна економічна зона, спеціальний режим господарювання ВЕЗ, суб'єкти ВЕЗ, призначення ВЕЗ, інвестиційний клімат, податкові пільги

Petrovska I.I. Theoretical and legal characteristics of the concept and purpose of free economic zones

The article analyzes the legislative and scientific approaches to the content of the concept of free (special) economic zones (FEZ).

The free economic zone is a part of the territory of a country where is special legal regime of economic activity operates in accordance with special legislation. Preferential customs, currency-financial, tax and other conditions of economic activity of national and foreign legal entities and individuals are introduced on the territory of FEZ.

The special legal regime of economic activity in the FEZ is established by the law for a specific period of regulation economic zone activity, and applies attract investment and achieve economic, social and other objectives, and is differs from the general regime.

In general, with the growth of production in the FEZ, GDP grows, new jobs are created and employment increases, resulting in an increase in household incomes and tax revenues. Collectively, the pace of economic development of a particular country is accelerating.

The purpose of the FEZ is: to intensify investment activities and attract foreign technologies, foreign exchange resources and organization of production using modern scientific and technological progress, development of export potential, creation of new jobs, and development of infrastructure to accelerate socio-economic development of a region or territory.

The international community pays special attention to the functioning of free economic zones. The EU has developed gray and black lists of offshore companies based on their compliance with financial standards. No specific sanctions have been imposed on countries and their residents or specific EU decisions, but being blacklisted by the SEZ in its poses reputational risks.

Individual EU Member States and other countries may set their own policies for SEZs and their actors in order to develop their economies.

Keywords: free economic zone, special economic zone, special mode of management of FEZ, subjects of FEZ, purpose of FEZ, investment climate, tax privileges.